

Evaluatie van klimaatpositieve land- en bosbouw

'de spanning tussen transformeren, leren en verantwoorden'

Irene Bouwma

Achtergrond

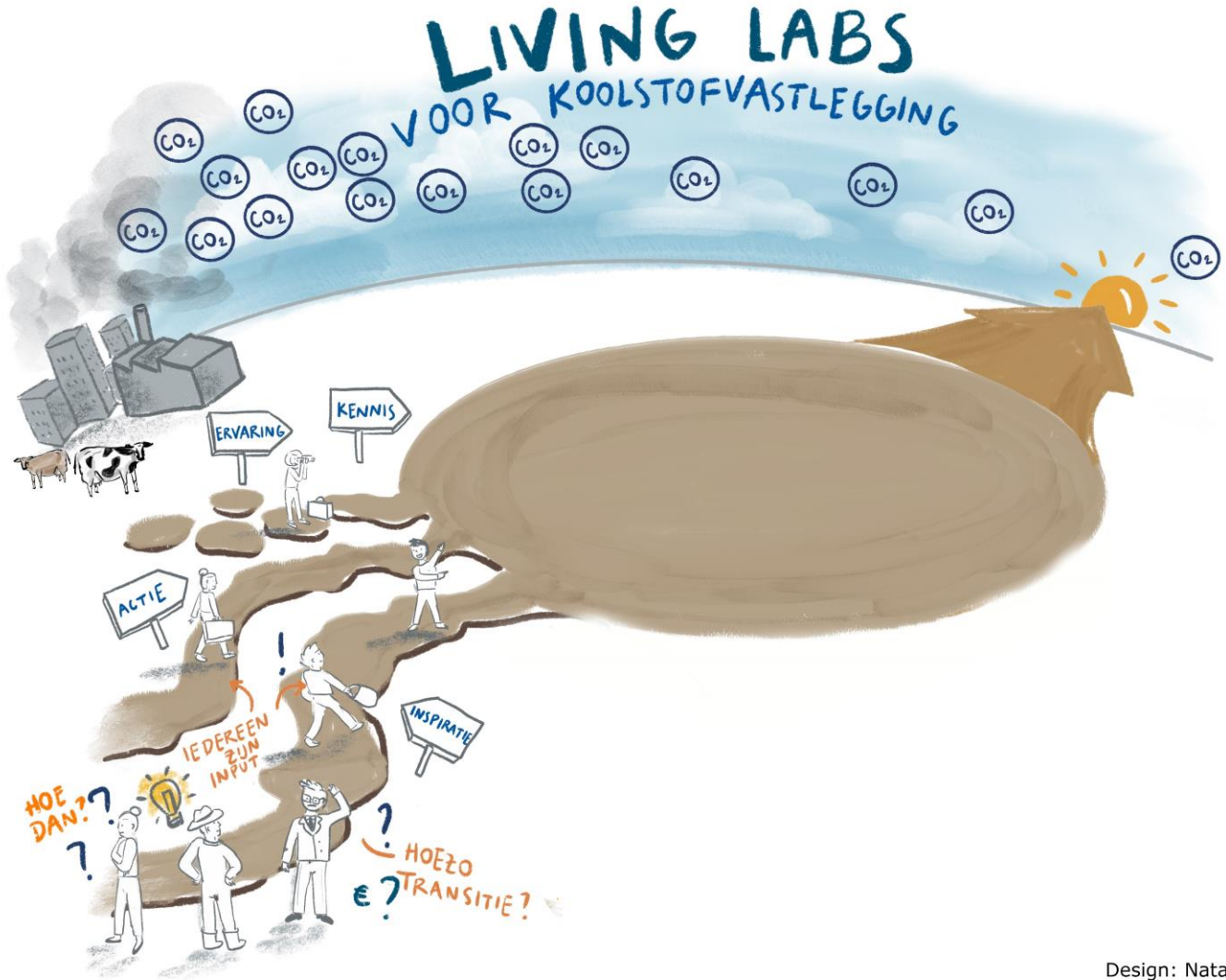
- Living labs als manier om de transitie van de landbouw vorm te geven
- Meer aandacht voor klimaatopgave in nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
- Zoektocht naar maatregelen (wat werkt, wat werkt niet, hoe verantwoorden)
- Evaluatiekaders uit andere tradities/stromingen
- Keten meenemen?

Wat is een living lab?

- Een leer- en zoekproces irt **complexe maatschappelijke opgave of transitie**
- Gericht op het **experimenteren in de echte (leef)wereld** (vaak in een concreet gebied) met nieuwe/ innovatieve praktijken, cultuurverandering en/ of governance
- **Samenwerking** tussen wetenschap, overheid, bedrijfsleven en burgers gericht op verandering en verduurzaming
- Een multi-actor proces van **sociaal leren**, co-design, co-creatie, monitoring en evaluatie, o.a. op het gebied van probleemdefinities, waarden en normen.
- De gebruiker centraal, en tegelijkertijd gericht op het creëren van uitkomsten die **elders ook relevant** kunnen zijn.

Beers et al 2019,
Luederitz et al 2017,
Maas et al 2018

Design: Natasha Sena

LIVING LABS VOOR KOOLSTOFVASTLEGGING

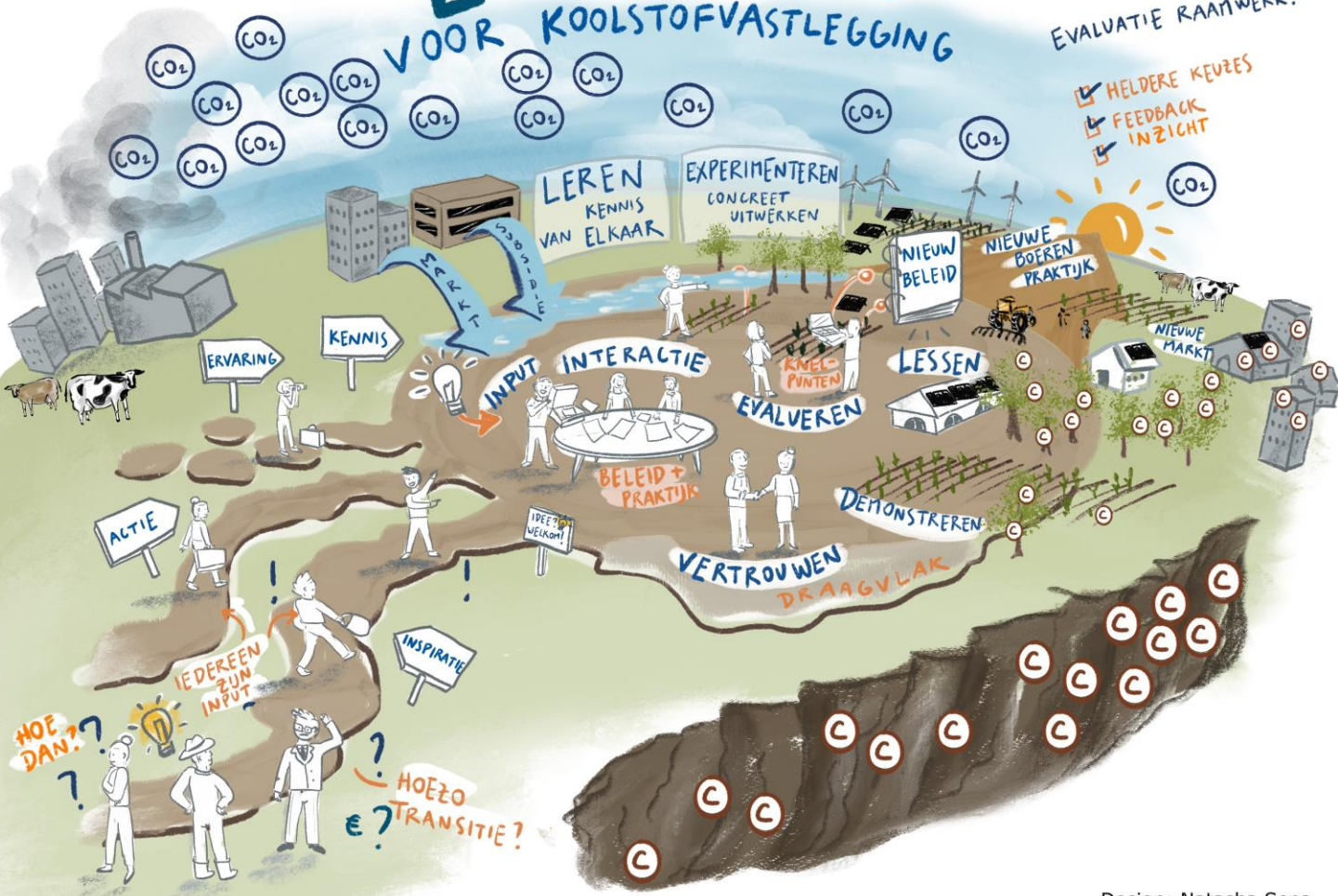

Design: Natasha Sena

LIVING LABS VOOR KOOLSTOFVASTLEGGING

EVALUATIE RAAMWERK:

- ✓ HEDERE KEUZES
- ✓ FEEDBACK
- ✓ INZICHT

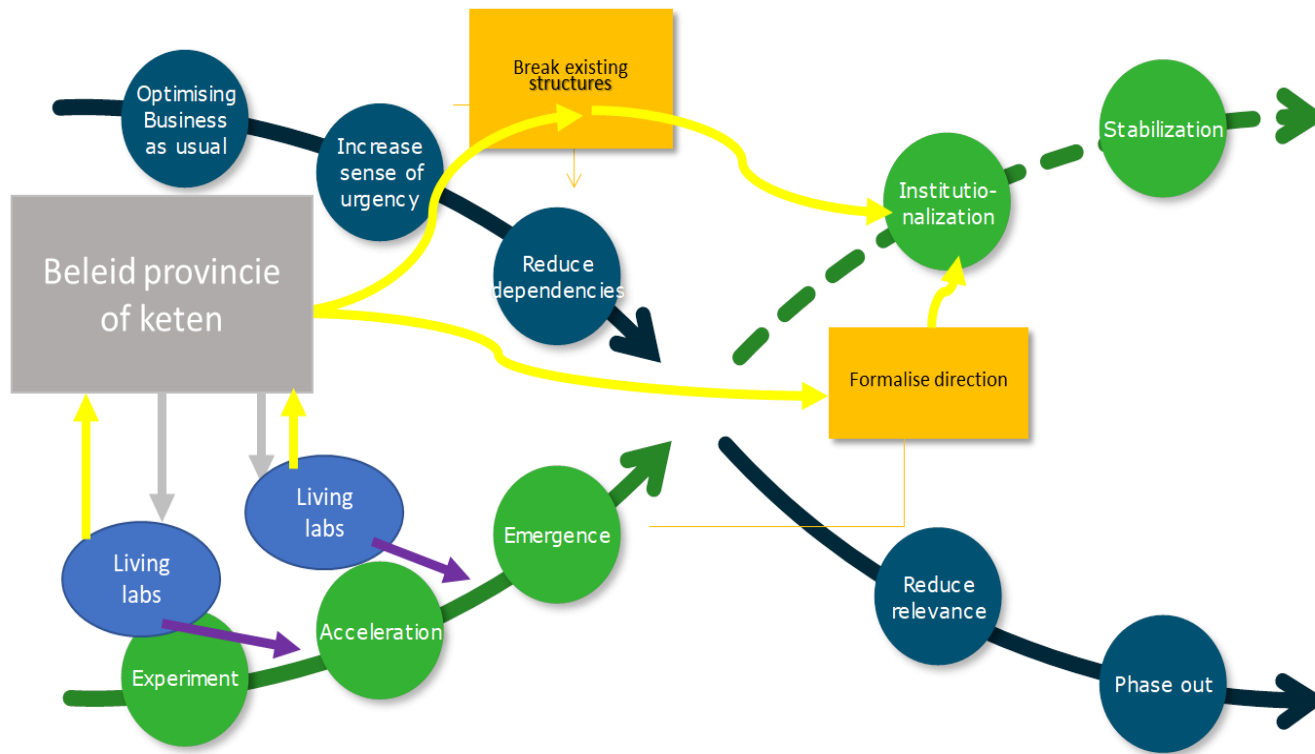

Design: Natasha Sena

Evaluaties uit diverse tradities

- Beleidstraditie of projectmanagement (vanuit doelrationaliteit- resultaatgerichtheid: input, output, impact)
- Vanuit reflexieve of responsieve evaluaties (focus op proces, leerervaringen en eigen keuzes)
- Vanuit transitieprocessen (bijdrage aan verandering)

Transitie naar een klimaat neutrale land en bosbouwsector

Wat zijn onze wensen (Groene cirkels + BvT) voor evaluatie raamwerk

- Men wil leren van het proces en de ervaringen opgedaan in de Living Labs (deelnemers)
- Men wil de rol/functie of bijdrage van het living lab zichtbaar maken t.o.v. de transitie opgave of de droom (deelnemers- financiers)
- Helder en inzichtelijk maken van de resultaten ('verantwoording') - financiers

Maar

- .....altijd maatwerk en niet 'keurslijf of mal'
- ..... voor wie evalueer je (deelnemers of financiers)

Onze aanpak

Iteratief en interactief met de Living Labs

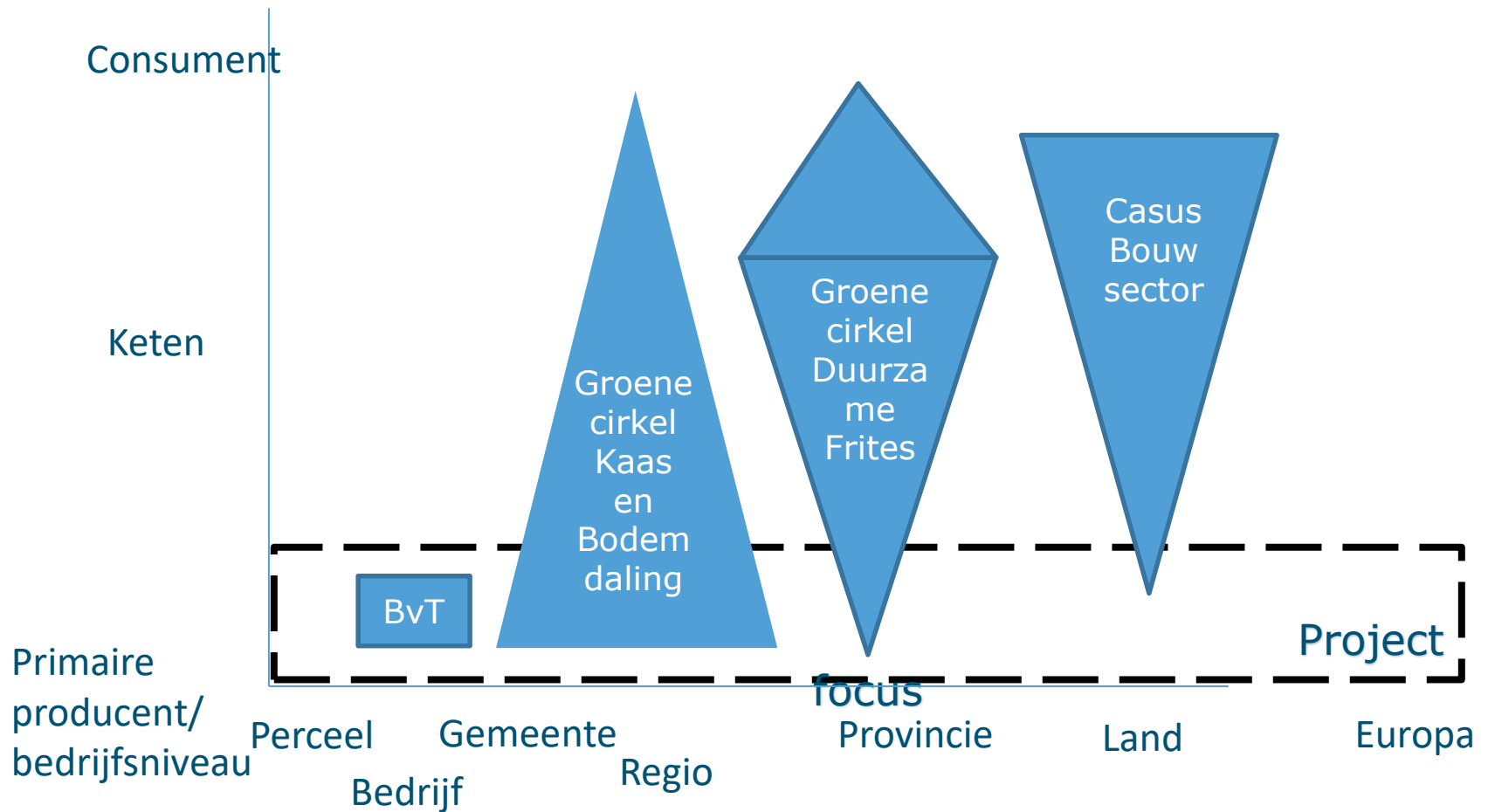
- Afhankelijk van Living Lab
  - > vanuit het raamwerk -> deelnemers discussie -> raamwerk aanpassen
  - > deelnemers discussie -> raamwerk

De Living Labs die meedoen

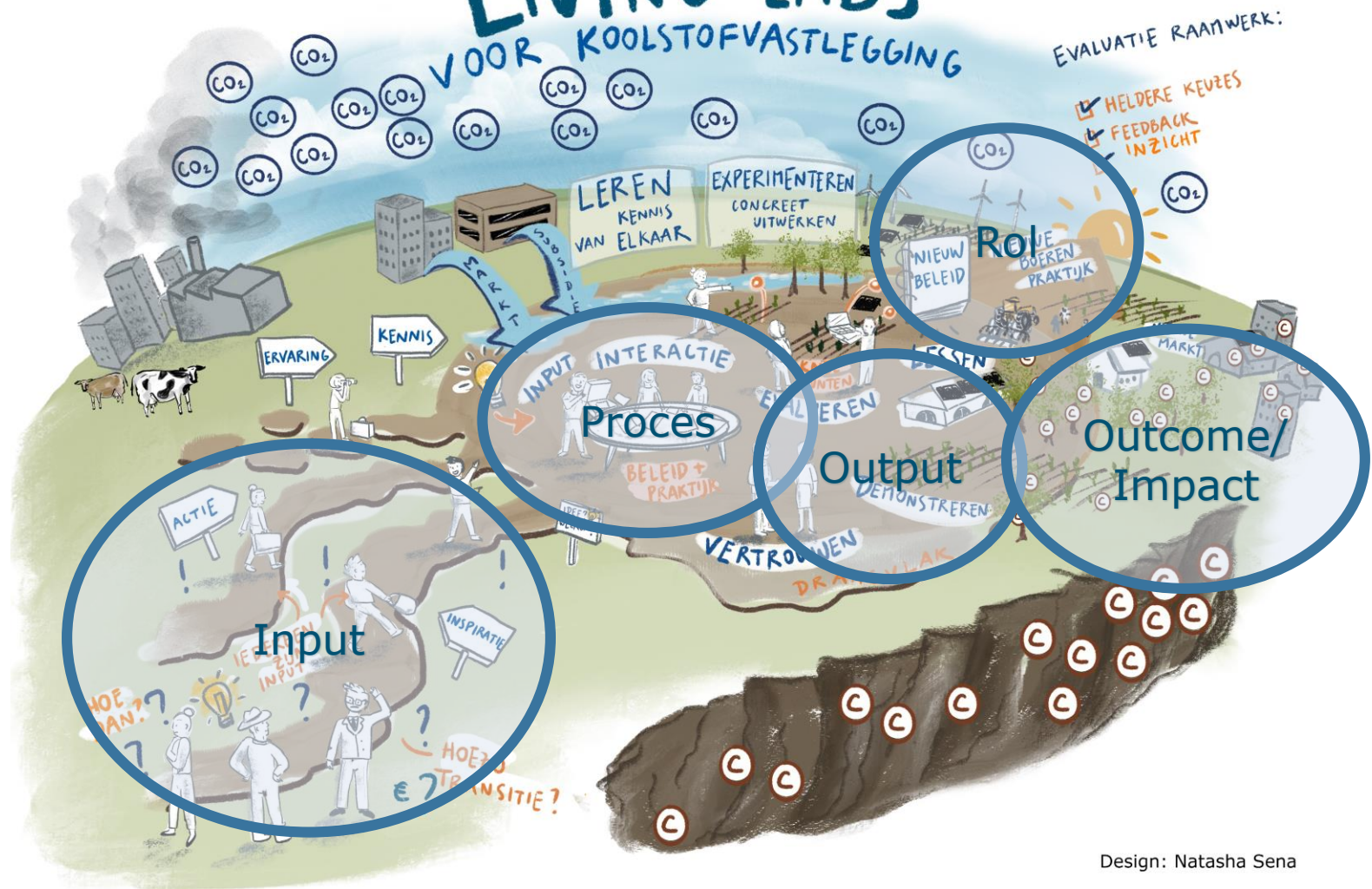
- Boerderij van de Toekomst
- Groene Cirkel Kaas en Bodemdaling
- Groene Cirkel Duurzame Fritesketen
- TKI Hout in de Bouw

Ruimtelijke schaal of deel van de keten evalueer je? Variatie in onze casussen....

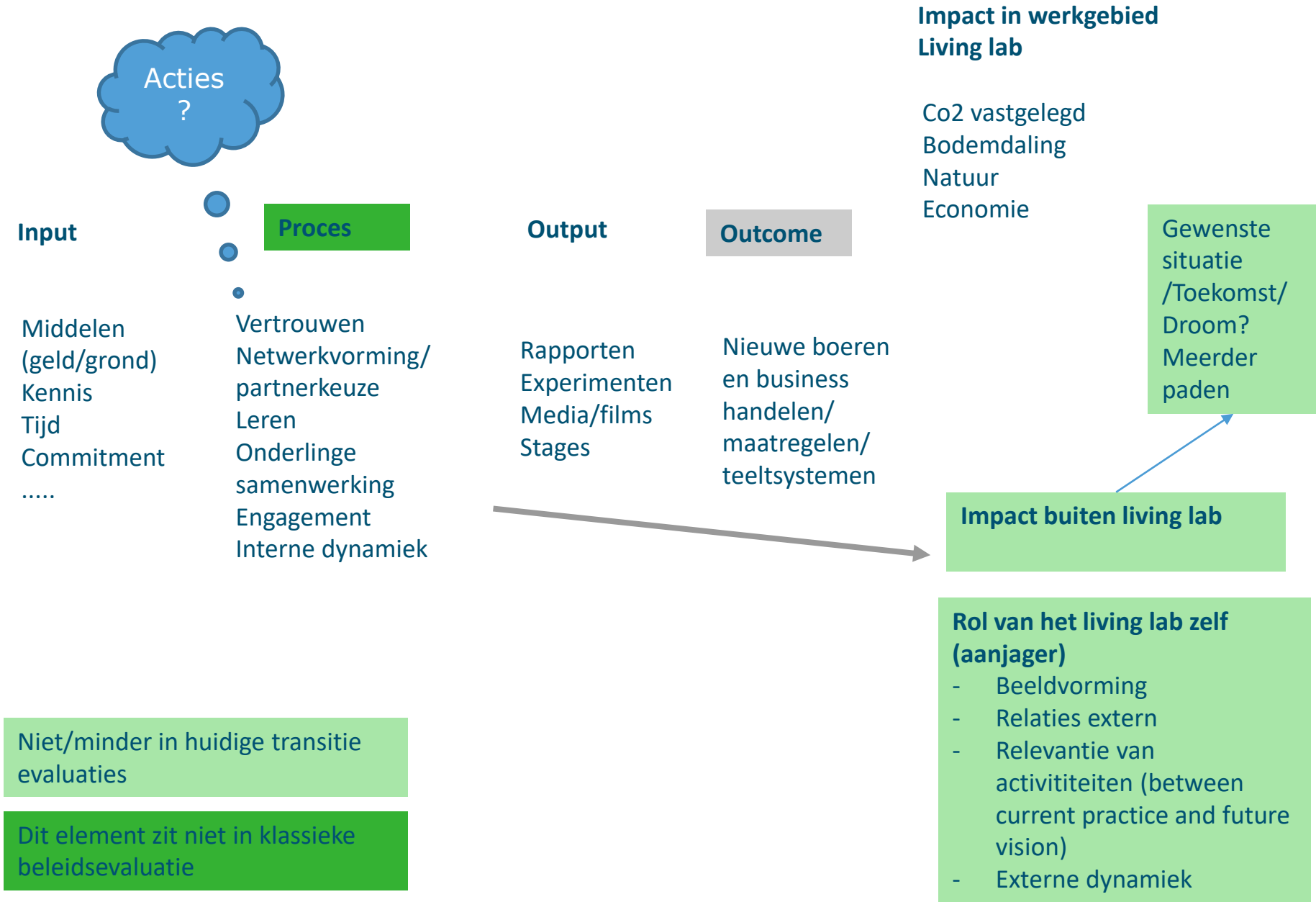

LIVING LABS VOOR KOOLSTOFVASTLEGGING

Design: Natasha Sena

Ingrediënten van het raamwerk

Gefinancierd door KB 34 Circular
and climate neutral society

Projectleider:

irene.Bouwma@wur.nl

Projectteam: Judith Westerink,
Sabine de Rooij, Nienke Nuessink
(WENR), Seerp Wigboldus, Jorike
Potters, Pieter de Wolf (Plant),
Geert Woltjer(WEER), Natasha de
Sena (WUR)

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life